

Delaktighet i genomförandeplan

Ur ett personalperspektiv

Participating in the implementation plan
From a human resources perspective

Carina Jansson

Fakulteten för humaniora och samhällsvetenskap

Specialpedagogik

C-uppsats

Handledare: Carin Roos

Examinator: Anders Arnqvist

Vårterminen 2014

Abstract

The study presented here is about how to make the special needs user who has a profound intellectual disability and additional disabilities more involved in their implementation plan. Based on a life story interview the study aims at analyzing perceptions of procedures to enhance special needs users' influence. The method used in this study was a qualitative research approach as an overall approach in order to use a narrative method where life history is the method. The focus has been to study a part of an individual life history - a specific domain in the life of the interviewee's working career. The results demonstrate that the staff needs to have the knowledge of how to observe, what to observe and how to highlight the impact of consciousness in the interaction between involved participants. The result also shows that staff attitudes affect special needs user's participation in the implementation plan. It is shown in the results that it is of importance that staff has the knowledge regarding observation as a method and an approach that provides the special needs user with opportunities to experience meaningfulness and to find everyday life comprehensible and manageable.

Keywords

Implementation plan, Intellectual disability, Special needs user, Participating.

Sammanfattning

Studien som presenteras här handlar om hur man kan göra brukare som har en intellektuell funktionsnedsättning samt flerfunktionsnedsättningar mer delaktig i sin genomförandeplan. Med utgångspunkt ur en livsberättelseintervju analyseras uppfattningar om tillvägagångsätt för att få brukaren mera delaktig i sin genomförandeplan. Metoden som använts i denna studie har varit en kvalitativ metodansats baserad på en narrativ metod där livsberättelsen utgör data i studien. Fokus har varit att studera en del av en persons livsberättelse - ett specifikt livsområde från den intervjuades arbetsliv. Studiens resultat visar att personalen bör ha kunskap om hur man observerar, vad man observerar och hur man lyfter delaktighet till en högre medvetande nivå i diskussioner kring observationer. Resultatet visar även att personalens förhållningssätt påverkar brukarens delaktighet i genomförandeplanen. Det framkommer i resultatet att det är av betydelse att personalen har den kunskap som observationer kräver samt ett förhållningssätt som ger brukaren möjligheter till att uppleva meningsfullhet och finna sin vardag begriplig och hanterbar.

Nyckelord

Genomförandeplan, Intellektuell funktionsnedsättning, Brukare, Delaktighet.

Innehållsförteckning

Bakgrund	1
Syfte	2
Frågeställningar	2
Forsknings- och litteraturgenomgång	3
Historiskt	3
Intellektuell funktionsnedsättning	3
LSS	4
Genomförandeplan	4
Kompetens	5
Samspel och kommunikation	5
Delaktighet	6
Teoretisk utgångspunkt	7
Känsla av sammanhang (KASAM)	7
Metod	8
Kvalitativ metodansats	8
Narrativ metod	8
Livsberättelse	8
Val av informant	9
Validitet och reliabilitet	9
Etiska reflektioner	10
Genomförandet	11
Metoddiskussion	11
Resultat och analys	13
Hermeneutik som analysmetod	13
Analys av livsberättelseintervjun	13
Samhällsperspektiv	13
Delaktighet	15
Personlighet	17
Förhållningsätt	17
Uttryck	18
Attityder.....	20
Resultatsammanfattning	21
Diskussion	23

Samhällsperspektiv	23
Delaktighet	23
Förhållningsätt	25
Förslag på framtida forskning.....	27
Slutord	27
<i>Referenser</i>	28
Bilaga 1- information	1
Bilaga 2 – Intervjuguide	2

Bakgrund

Jag kommer nedan att beskriva mitt val av ämne och varför jag har blivit intresserad av just detta ämne. Jag har under en längre period arbetat i en privat verksamhet som bedriver LSS (Lagen om stöd och service för vissa funktionshindrade) -verksamheter på många olika platser i Sverige. Denna organisation vänder sig till personer som använder sig av teckenspråk eller anpassad kommunikation, och till personer som har olika kombinationer av funktionsnedsättningar. Vanliga funktionsnedsättningar inom den verksamhet som jag arbetar i är hörselnedsättning, dövhet och dövblindhet, intellektuell funktionsnedsättning i kombination med andra funktionsnedsättningar, exempelvis: kognitiva, psykiatriska eller sociala svårigheter. I förkommande uppsats innefattar intellektuell funktionsnedsättning de personer som har fått diagnosen utvecklingsstörning och befinner sig på en A1- nivå. Detta innebär att personen upplever och reagerar på det som händer här och nu.

Brukare är ett ord som uppkommit eftersom personer med en eller flera funktionsnedsättningar är i hög grad beroende av verksamheter och stöd som de brukar för att kunna leva sitt liv under hyggliga förhållanden (Ekensteen, 2000).

I förekommande uppsats innebär personal någon som arbetar nära en brukare, detta kan vara en assistent, pedagog eller specialpedagog.

LSS kom 1994 men har blivit mera uttalad på min arbetsplats de senare åren, där av har mitt intresse växt fram för hur man får brukare som har en intellektuell funktionsnedsättning samt flerfunktionsnedsättningar att vara delaktiga i sin genomförandeplan. Om man ser tillbaka i ett historiskt perspektiv så har brukare inte kunnat påverka sitt liv som nu. Lewin (2011) beskriver att brukare som hade omfattande funktionsnedsättningar var i stort behov av välgörenhet från sin omgivning och familj, men även att brukare som nu tillhör personkretsen som omfattas av LSS-lagens rättigheter har varit illa på olika institutioner. LSS paragraf lyder följande med inledande bestämmelser:

- 1§ Denna lag innehåller bestämmelser om insatser för särskilt stöd och skärskild service åt personer
1. med utvecklingsstörning, autism eller autismsliknande tillstånd,
  2. med betydande och bestående begåvningsmässigt funktionshinder efter hjärnskada i vuxen ålder föranledd av yttre våld eller kroppslig sjukdom, eller
  3. med andra varaktiga fysiska eller psykiska funktionshinder som uppenbart inte beror på normalt åldrande, om de är stora och förorsakar betydande svårigheter i den dagliga livsföringen och där med ett omfattande behov av stöd eller service (Socialstyrelsen, 2011.s.147).

Jag har i mitt arbete börjat skriva genomförandeplaner. Enligt Carlsson och Nilsson (2013) så ska en genomförandeplan vara utformad som en överenskommelse med brukaren. Den ska innehålla en faktadel, en mål- och metoddel samt en uppföljningsdel. En genomförandeplan ska innehålla en beskrivning av hjälpinsatser för brukaren.

Jag har gjort mitt arbete utifrån ett personalperspektiv för att belysa mitt ämne. Det grundar sig i att jag inte kunde ta del av brukarens perspektiv då inte den kommunikationen fanns för att kunna göra en studie utifrån deras perspektiv. Utifrån detta valde jag att ta del av personalens perspektiv om hur man kan få brukaren mer delaktig i sin genomförandeplan. Olika möten med brukaren som har en intellektuell funktionsnedsättning samt

flerfunktionsnedsättningar kan vara väldigt komplext. Enligt Socialstyrelsen (2011) ska det finnas den personal som behövs, samt att de ska ha specifik kunskap och utbildning, och erfarenhet som krävs att möta brukaren i vardagen (Socialstyrelsen, 2011). Detta visar vilka riktlinjer som LSS-verksamhet bör sträva efter för att kunna möta brukaren med hänsyn tagen till deras funktionsnedsättningar. Dock finner jag att viss forskning påvisar något annat, där Laursen, Ivarsson och Plos (2009) visar att yrkeskunnande och kompetens hos personal som arbetar med brukare saknas. Min undran är hur det kommer sig att man ofta tror sig veta vad brukaren vill och inte vill. Jag undrar också hur man tänker kring detta. Därför valde jag ett personalperspektiv för att få en inblick i hur man tänker kring att få brukaren delaktig i sin genomförandeplan. Jag inser att det finns många olika sätt att tänka kring detta med delaktighet, samt att det finns olika sätt att vara delaktig. Jag fann att detta var relevant och gjorde en undersökning om hur personalen ser på delaktighet, samt vad och hur man kan göra för att få brukaren mer delaktig och kunna påverka sin genomförandeplan, eftersom det är där det ska framkomma hur brukaren vill ha det sitt liv. Jag har under en tid arbetat med genomförandeplaner där jag hela tiden återkommer till att brukarna ska vara delaktig i genomförandeplanen för att kunna påverka hur de vill att just deras liv och vardag ska se ut. Bland annat att man har planerade samtal där den enskilde ges möjlighet till just delaktighet, eller att man använder olika kommunikationsformer för att få fram hur just den brukaren vill leva sitt liv och få stöd utifrån det. Mina funderingar landade i att göra en undersökning om hur brukaren som har en intellektuell funktionsnedsättning samt flerfunktionsnedsättningar, kan bli mer delaktiga i sina liv, även hur man vill bli bemött av personalen. Och med det menar jag att hur personal tar tillvara dessa olika kommunikationssätt som personer med intellektuell funktionsnedsättning kan använda sig av.

Syfte

Syftet med denna studie är att med utgångspunkt i en livsberättelse analysera uppfattningar om tillvägagångssätt för att få brukare med en intellektuell funktionsnedsättning samt flerfunktionsnedsättningar att vara delaktiga i sin genomförandeplan.

Frågeställningar

- ♣ Vilka metoder framkommer i personalens berättelse som gör att brukaren blir delaktig i genomförandeplanen?
- ♣ Vilken typ av kunskap framkommer i personalens berättelse som kan leda till att känsla av sammanhang hos brukaren uppstår?

Forsknings- och litteraturgenomgång

I denna forskning och litteraturgenomgång har jag tagit med olika områden som jag tycker är relevant och anknyter till mitt syfte och frågeställningar.

Historiskt

Enligt Grunewald (2008) var Frankrike ett föregångsland att börja med att undervisa personer med en intellektuell funktionsnedsättning samt flerfunktionsnedsättningar, som blev kallade *idioter* på 1800-talet. Enligt författaren har personer med intellektuell funktionsnedsättning och flerfunktionsnedsättningar under århundrade haft olika benämningar så som *sinnesslö*, *imbecilla*, *obildbara*. Författaren skriver att under 1900-talet fann man att:

Inget annat vårdområde i vårt land har haft så många enskilda anstalter som sinnesslövrården. Sinnesslöa vuxna sågs allt mer som ett hinder för välfärden. Vårdideologin svängde om, från frågan hur man ska skydda sinnesslöa mot samhället, till hur man ska skydda samhället mot sinnesslöa (Grunewald, 2008. s. 63).

Vilket gjorde att det dröjde länge innan det skedde någon form av utveckling inom vården för de personer som har haft en intellektuell funktionsnedsättning i Sverige. Detta gällde fram till år 1945 när lagen kom som skulle innefatta undervisning och vård för barn och ungdomar, dock var det tvångsinskrivning och registrering av de inskrivna. Genombrottsåret var år 1954 där landstinget blev huvudman för verksamheterna i Sverige. Det skulle dröja ända fram till år 1967 för att få till en mer öppen verksamhet, som prioriterade bland annat att personer med en intellektuell funktionsnedsättning skulle lära sig att ta hand om ett hem mera självständigt. Författaren beskriver att under år 1985 började avvecklingen med *institutioner* och skulle ersättas av *gruppboheter*. Gruppboheter finns även idag vilket Socialstyrelsen (2011) beskriver att det innebär ett boende för personer med omfattande funktionsnedsättningar som är i behov av personal kontinuerligt. Enligt Grunewald (2008) var det ett stort steg när LSS trädde i kraft år 1994, där bland annat överföring av huvudmanskapet flyttades från landstinget till kommunerna.

Intellektuell funktionsnedsättning

Att ha en intellektuell funktionsnedsättning innebär att personen har en nedsättning av intellektuella funktioner beskriver Bakk och Grunewald (2004). Det finns stora variationer i begåvningsutvecklingen där lindrig, måttlig och grav utvecklingsstörning är benämningar som författarna använder sig av för att beskriva olika nivåer utifrån begåvningsutvecklingen. Med nivåer menar författarna att det är personens svårigheter i att klara de krav som personen möter och en ungefärlig beteckning på funktionsförmågan (Bakk och Grunewald 2004). Winlund och Rosenström Bennhagen (2004) benämner olika nivåer på intellektuell funktionsnedsättning:

- A1-nivån upplever och reagerar på det som händer här och nu;
- A2-nivån är medveten om att de kan påverka omgivningen med sina handlingar;
- A3-nivån vet att det går att påverka omgivningen på olika sätt, beroende på vilka redskap som finns och vilken situation de befinner sig i. (Winlund & Rosenström Bennhagen, 2004, S. 99).

Bakk och Grunewald (2004) menar även att miljön påverkar och kan hämma begåvningsutvecklingen, som kan gör att det kan vara svårt att ta ställning till graden av intellektuell funktionsnedsättning. Även om personen har en intellektuell funktionsnedsättning så finns det stora variationer i förmågan inom olika områden. Genom att

personen har diagnosen intellektuell funktionsnedsättning är det en mera inriktning till vilka insatser personen kan vara i behov av. Men de poängterar även att en gång för alla att fastslå att en person befinner sig på en viss nivå, med erfarenhet av livet sker utveckling. Personer med intellektuell funktionsnedsättning har svårigheter i att styra sina rörelser eller styra sina rörelser i begränsad omfattning. Vilket leder till svårigheter i att utforska miljön runt omkring, många har även svårigheter i att förflytta sig själva. Sinnena som höra, se, lukta och smaka finns oftast begränsad förmåga att bli informerad eller att informera sig till omvärlden (Bakk & Grunewald, 2004). Winlund och Rosenström Bennhagen (2004) skriver att det inte är tillräcklig att bara veta att brukaren har en intellektuell funktionsnedsättning utan personalen bör veta vilken nivå brukaren befinner sig på för att kunna anpassa bemötandet.

LSS

Enligt Socialstyrelsen (2011) är målet med LSS att personer med omfattande funktionsnedsättningar ska tillförsäkras goda levnadsvillkor och kunna leva som alla andra. Den enskilde ska garanteras stöd i den dagliga livsföringen, och kunna skapa sig ett liv så likt andra människors liv som möjligt och i gemenskap med andra personer (Socialstyrelsen, 2011). LSS menar Lewin (2011) har ett *medborgarperspektiv* vilket hon menar att man har rätten att få vara den man är. Författaren beskriver även att LSS har ett *hyperindividualistiskt förhållningsätt* med det menar Lewin att det krävs kunskap om olika värden samt att ha insikt och förståelse för att personer med funktionsnedsättningar. Det är inte bara stödandarens behov som står i fokus, utan andra saker ska även främjas så som önskemål, intressen samt livsprojekt. Lewin menar även att det är personalens uppgift att se till att önskemål, intressen samt livsprojekt blir uppfyllda i så stor utsträckning som möjligt. Där författaren påpekar att det saknas diskussioner i forskarvärlden om LSS-värdegrunder, vilket hon tycker är väldigt viktigt idag då många personer som arbetar med personer som ingår i LSS-verksamheter kommer från andra kulturer. Detta menar Lewin kan ha en viss betydelse då de i vissa fall har en annan människosyn och uppfattning om personer med funktionsnedsättningar och hur man bör bemöta dessa människor med utgångspunkt i LSS (Lewin, 2011). Enligt Socialstyrelsen (2011) finns det en dokumentationsskyldighet enligt LSS där de beslutade insatserna ska dokumenteras i en genomförandeplan.

Genomförandeplan

En genomförandeplan är enligt Socialstyrelsen (2011) till för att skapa en tydlig struktur för hur en beslutad insats ska genomföras, både för brukaren samt personalen. Vad som ska göras, vem som gör vad, men även hur det ska göras samt när det ska göras. När det gäller framtagande av en genomförandeplan ska brukaren i största möjligaste omfattning ges inflytande och medbestämmande över de insatser som görs (Socialstyrelsen, 2011). Vilket även Carlsson och Nilsson (2013) beskriver, men de tar även upp hur viktigt det är att brukaren har förstått vad de olika punkterna innebär och att man är överens innan påskrift sker. Författarna skriver även att det ska framgå om brukaren inte aktivt deltagit i genomförandeplanen (Carlsson & Nilsson, 2013). Enligt Socialstyrelsen (2011) ska brukare som ingår i personkretsen för LSS-verksamhet ges möjlighet till inflytande och självbestämmande för att stärka brukarens möjligheter till att leva ett självständigt liv, där de särskilda insatserna ska förebygga och minska följderna samt att kompensera för funktionsnedsättningar. Det ingår även att personal ska ha specifik kunskap och utbildning samt erfarenhet för att kunna möta brukaren i vardagen (Socialstyrelsen 2011).

Kunskap och utbildning är något som Laursen, Plos och Ivarsson (2008) beskriver i sin studie, där de menar att myndigheternas oklarhet när det gäller kunskapskrav på personal, har lett till låg utbildningsnivå samt en hög personalomsättning inom LSS-verksamheter. De menar att personal har stort inflytande över brukaren där denne befinner sig i en beroendeställning. De menar att både teori, erfarenhet och kunskap om den enskilde brukaren är ett måste för att kunna förstå hur brukaren uppfattar sin omvärld.

Lewin (2011) beskriver att det finns brukare som har funktionsnedsättningar som gör det omöjligt att framföra sin vilja, där personalen måste tolka de kroppsliga uttrycken av tillfredsställelse eller missbelåtenhet som kan framkomma. Lewin (2011) menar även att alla har behov av att kommunicera med sin omvärld. För vissa är den enda möjligheten till att visa missbelåtenhet att skada sig själv eller andra. För att kunna förstå och hantera olika situationer krävs personal med god kunskap, personkännedom samt kunskap om funktionsnedsättningar för att kunna uppfatta vad just en viss brukare gör för att uttrycka sin missbelåtenhet eller sin önskan. Det ställs även krav på personal att kunna använda sig av Alternativ och Kompletterande Kommunikation (AKK) om behovet finns för att kunna kommunicera med sin omvärld. Hon menar även att det finns många brukare som lämnas utan möjlighet att kommunicera. Det blir då personalen som beslutar utan att veta vad brukaren vill egentligen.

Kompetens

Socialstyrelsen (2012) har gett ut en vägledningsfolder så att arbetsgivare kan få vägledning angående kompetens för personal som arbetar med personer i LSS-verksamheter. Denna vägledning ger information om de bestämmelser som arbetsgivaren bör känna till och ansvara över till exempel att personal har rätt kompetens. De personer som bor inom en LSS-verksamhet behöver stöd och service samt rätt insatser av god kvalitet. Deras funktionsnedsättningar som innebär svårigheter och hinder i livet, vilket innebär att personalen har en viktig roll till att i så stor utsträckning stödja till att minska hindren i livet, för personer som bor inom LSS-verksamheter. Detta innebär att personal ska ha tillräcklig kompetens för att kunna sätta sig in och förstå hur de på bästa möjliga sätt kunna hjälpa personer med funktionsnedsättningar. Dagligen ställs personal inför olika svårigheter och utmaningar som det krävs kunnande och inlevelseförmåga för att klara av att hantera (Socialstyrelsen, 2012). Forskning inom området visar enligt Laursen, Plos och Ivarsson (2008) att behovet för ytterligare forskning inom kompetens området för personal som möter brukare i arbetet behövs. Författarna menar att det finns en *tyst kunskap* som författarna menar är att hantera det unika, som finns i personalens personlighet. Dessa kunskaper behöver tydliggöras skriver författarna för att kunna koppla den tysta kunskapen till teorier och på så sett få den tysta kunskapen till att bli kollektiv kunskap.

Samspel och kommunikation

För att få en gemensam upplevelse och förstå samma sak ska det finnas en samstämmighet samt en ömsesidighet mellan varandra för att förstå och ge uttryck för att vi menar samma sak i antingen objekt eller teman (Nafstad & Rodroe, 2002). Damen, Janssen, Huisman, Ruijsenaars, Schuengel (2014) beskriver att brukare och personal som har en samspelssituation kring ett föremål och kommunicerar tillsammans kring detta föremål, där de försöker att uppnå en delad betydelse över föremålet. Delar man den förståelsen uppstår en triad, det tillkommer ett föremål som man kan samspela och kommunicera kring, vilket författarna menar att individen uppnår en ny social position för varje delad förståelse (Damen, Janssen, Huisman, Ruijsenaars & Schuengel 2014). Enligt Nafstad och Rodroe (2002) ska

personal ge uttryck för att vilja ingå i samspelet samt även ha intuitiv kompetens till att ingå i samspelet. Att brukaren känner en känsla av sammanhang med den personal som denne ska samspela med, om det skiljer sig för mycket mellan dessa två personer kommer inte brukaren kunna känna en känsla av sammanhang, det vill säga att det ska kännas meningsfullt att kommunicera med sin omgivning. De menar att glädjefyllda samspeleupplevelser är väsentliga för konstruktion av emotionella och gestuella uttryck. Genom att upprepa emotionellt laddade och speciella upplevelser, kan man med få en genomtänkt hypotes om vilka uttryck som brukaren kan komma att använda sig av. Framför allt ska man vara väldigt uppmärksam på kroppsliga samt taktila uttryck (Nafstad & Rodroe, 2002). Bakk och Grunewald (2004) menar att personer med intellektuell funktionsnedsättning har en klar nedsatt förmåga att tolka vad andra säger, mycket beror på deras livserfarenhet hur de tolkar olika situationer, mimik, gester. Omgivningen runt personer med intellektuell funktionsnedsättning har en stor uppgift att kunna tolka de små signalerna som personen ger uttryck för i sin kommunikation.

Delaktighet

Det finns många olika sätt att närma sig delaktighetsbegreppet menar Molin (2004). Han beskriver att delaktighet kan vara att ta del av, vilket innebär att befinna sig i social gemenskap samt att delaktighet utgår från en interaktion mellan minst två individer. Han menar även att det finns olika dimensioner av begreppet delaktighet där man kan utgå från maximal delaktighet samt minimal delaktighet (Molin, 2004). Lewin (2011) beskriver även delaktighet som känsloladdat för att motsatsen är isolering, marginalisering samt andra negativa företeelser. Att vara delaktig kan även innebära att ta egna beslut vilket Giertz (2012) menar att personer som ingår i personkretsen för LSS formellt sätt har rätt till att fatta egna beslut, men att omgivningen begränsar detta. Hon menar även att relationen mellan brukare och personal är avgörande för att kunna få till delaktighet, där ömsesidighet och erkännande av varandra ger utrymme för just delaktighet (Giertz, 2012). Larsson (2008) beskriver begreppet delaktighet enligt följande:

Begreppet delaktighet är, i likhet med flera andra handikappolitiska begrepp, inte tydligt preciserat på reformnivå och framgår därför som mångtydlig (Larsson, 2008. s. 203).

Delaktighet menar även Larsson (2008) syftar till möjligheter att delta i samhällslivet och andra aktiviteter, och att få möjlighet att leva ett aktivt liv som alla andra. Enligt Badia, Orgaz, Verdugo, Ullán och Martínez (2011) kan delaktighet i sin livssituation se olika ut, delaktighet kan påverkas av den fysiska, sociala miljön samt det förhållningssätt som finns i miljön omkring brukaren. Vilka möjligheter ges till att få välja, fatta egna beslut samt att uttrycka egna önskemål påverkar delaktigheten utifrån vilken miljö man befinner sig i. Vad som påverkar delaktighet enligt Badia m.fl. är graden av funktionsnedsättning, hur påverkad man blir av sin omgivning. Det framkommer att släktingar och de personer som finns i nära relation till brukaren påverkar hur delaktig brukaren själv är i sin tillvaro. Det framkommer att för brukare med hög grad av funktionsnedsättning är personer som finns nära brukaren, mer benägna till att avgöra om brukaren kan eller förmår att vara delaktig. Brukare med lägre grad av funktionsnedsättningar ges större möjlighet till att påverka sin delaktighet i större utstäckning.

Teoretisk utgångspunkt

Valet av teoretisk utgångspunkt beror till stor del på vad jag vill visa med min uppsats och att teorin har relevans till uppsatsens grundtankar. Antonovskys teorier harmonierar med det som jag vill visa med min uppsats, att alla människor behöver få sin tillvaro begriplig, hanterbar och meningsfull. Möjligheter till att ge brukaren bättre förutsättningar till att vara mer delaktig i sin genomförandeplan skulle kunna vara att brukaren upplever en känsla av sammanhang.

Känsla av sammanhang (KASAM)

För min teoretiska utgångspunkt kommer jag att använda mig av Antonovskys (2005) teori. Han myntade begreppet KASAM där han tar upp hur man upplever tillvaron, om den är meningsfull, begriplig och hanterbar. Begreppet KASAM omfattar dessa tre delkomponenter. En grundläggande upplevelse av att det som sker i och utanför personen är förutsägbart, begripligt och strukturerat (begriplighet) och att de resurser dessa skeenden kräver finns tillgängliga, det kan finnas inom en eller runt omkring (hanterbarhet) samt att livets utmaningar är värda att investera sitt engagemang i att vilja möta motgångar och svårigheter och att finna mening och innebörd i de situationer som uppstår (meningsfullhet). Författaren menar att en person aldrig är antingen helt frisk eller helt sjuk, utan att vi hela tiden rör oss mellan de två polerna frisk och sjuk. Enligt Antonovsky behöver människan en känsla av sammanhang och möjlighet att begripa tillvaron för att må bra. Innehåll i tillvaron ger inte bara stimulans, känsla av meningsfullhet och självkänsla, det skapar också en naturlig struktur menar Antonovsky. Larsson (2010) menar att Antonovskys teori kan skapa en naturlig struktur om innehållet är stimulerande, där man har möjlighet att begripa sin tillvaro. Med denna naturliga struktur kan personer med intellektuell funktionsnedsättning förstå och påverka tillvaron (Larsson, 2010). Antonovsky (2005) beskriver att personer med ett högt KASAM ser tillvaron som begriplig, hanterbar och meningsfull och kan se livets påfrestningar som hälsosamma utmaningar. Han menar att dessa personer har en god självkänsla och styr själva sin tillvaro. Personer med ett lågt KASAM kan däremot bli passiva, om man har ett lågt KASAM kan man bygga på de tre delkomponenterna begriplighet, hanterbarhet och meningsfullhet för att röra sig mer mot ett högt KASAM.

KASAM har en viktig funktion i denna studie för att tydliggöra tillvaron för personer med en intellektuell funktionsnedsättning samt flerfunktionsnedsättningar. Kan en person få en känsla av sammanhang kan personen påverka och styra sin tillvaro enligt Antonovsky. Personalens tillvägagångssätt skapar möjligheter och förutsättningar för personer med intellektuell funktionsnedsättning och flerfunktionsnedsättningar för att kunna uppleva en känsla av sammanhang. Även få möjlighet i att uppleva en meningsfull tillvaro och finna sin vardag begriplig och hanterbar. KASAM kommer att användas som teoretisk utgångspunkt.

Metod

I detta kapitel kommer jag att beskriva de olika delarna i mitt val av undersökningsmetod och mitt tillvägagångssätt i genomförandet av min undersökning.

Kvalitativ metodansats

För att undersöka personalens uppfattning gällande delaktighet i genomförandeplan för brukare med intellektuell funktionsnedsättning samt flerfunktionssnedsättningar, har jag valt en kvalitativ metodansats. Det var däremot inte helt klart från början utan jag har noga övervägt detta, dels valde jag bort den kvantitativa metodansatsen för att jag inte är intresserad av att jämföra resultat eller siffror, samt att jag vill fånga ämnet utifrån egna valda ord från personens egna utsagor. Observationer fanns även med inledningsvis men att den tid som finns för uppsatsarbetet inte medger att jag också ska hinna göra en observationsstudie. Jag är intresserad av att få fram ett rikt material som man kan få av att angripa uppgiften med en kvalitativ metodansats. Trost (2005) menar att med kvalitativ metodansats kan man finna många fångslande skeenden, olika mönster samt en massa annat (Trost, 2005). Enligt Alvesson och Deetz (2011) består oftast kvalitativ ansats av intervjuer som i vissa fall är relativt löst strukturerade, där intervjupersonen talar om det som denne tycker är relevant. Som forskare kan man med kvalitativ ansats få perspektiv och idéer som forskaren inte har tänkt på innan (Alvarsson & Deetz 2011). I en kvalitativ metodansats menar Kvale och Brinkman (2009) att man får kunskap om dennes erfarenhet, attityder med egna ord, där man som intervjuare försöker förstå intervjupersonens synvinkel samt utveckla meningen som kommer från deras erfarenheter.

Narrativ metod

På grund av att det jag undersöker utgår från ett personalperspektiv på delaktighet i genomförandeplan, har jag valt en narrativ metod vilket inbegriper en rad olika teoretiska traditioner. Johansson (2005) menar att det inte finns endast en teori när det gäller narrativ teori och analys, utan att det finns en mängd olika eftersom det är ett tvärvetenskapligt och tvärdisciplinärt fält. Hon beskriver narrativ metod som att man samlar in muntliga eller skriftliga berättelser för att kunna analysera dessa. Trost (2005) beskriver att man får en helhet men att vissa delar inte kommer fram som är väsentliga. Eftersom det är personens berättelse och en icke-styrd berättelse, väljer personen själv vad som den vill berätta. Han menar även att med berättelser så är jag som intervjuare intresserad av en slags innehållsanalys av vad berättelsen innehåller. I en narrativ metod beskriver Kvale och Brinkman (2009) att man som intervjuare inleder med en önskan om att intervjupersonen berättar för intervjuaren om en specifik episod, som kan se helt olika ut. Efter denna önskan blir intervjuarens roll att hålla sig tyst, nickningar genom detta skapa en känsla av medskapare av interaktion mellan intervjuare och intervjuperson. (Kvale & Brinkman 2009). Även Trost (2005) framhåller att berättelsen är personens egen där man som intervjuare inte ska styra eller på något vis avbryta utan intervjuaren ska endast lyssna på ett uppmuntrande sätt. Det som styr är själva intervjusituationerna samt det tema som intervjuaren har med. Frågor kan tillkomma som ska göra berättelsen djupare och fyller upp berättelsen (Trost, 2005). Med utgångspunkt från paraplybegreppet narrativ metod har jag valt livsberättelseintervju som metod.

Livsberättelse

Enligt Bryman (2011) är målet med en livsberättelseintervju att få fram information om en hel livshistoria. Syftet med en livsberättelse är att få förståelse och insikt i den intervjuades

livsvärld, i denna studie är däremot fokus på att studera en del av en persons livsberättelse — ett specifikt livsområde från den intervjuades arbetsliv. I en livsberättelse menar författaren att tillvägagångssättet är att ha ostrukturerade intervjuer, där det kan börja med att intervjusituationen inleder med en fråga och därefter får intervjupersonen tala fritt (Bryman, 2011). Lövgren (2012) beskriver att livsberättelse innebär:

Att en berättelse befinner sig åtminstone två led från den verklighet den försöker beskriva, även om berättaren gör sitt yttersta för att hålla sig till korrekt beskrivning. Skillnaden mellan det levda livet och det upplevda livet är att vi inte uppfattar eller förstår allt som händer omkring oss (Lövgren, 2012 s. 74).

Forskarstyrda livsberättelser menar Bryman (2011) innebär att forskaren som tar ut ett speciellt tema med en vetenskaplig avsikt. I min studie har temat varit att få ta del av personalens perspektiv gällande delaktighet i genomförandeplan för personer som har en intellektuell funktionsnedsättning samt flerfunktionsnedsättningar.

Val av informant

Jag har gjort ett målinriktat val. Bryman (2011) beskriver att forskaren gör ett val av intervjupersoner för att dessa personer ska vara av betydelse för forskningsfrågorna. Jag har gjort detta målinriktade val av intervjuperson för att jag vet att personen har erfarenhet med att arbeta med personer som har en intellektuell funktionsnedsättning samt flerfunktionsnedsättningar. Den person som jag har valt heter Kim i denna uppsats, vilket är ett fingerat könsneutralt namn. Att jag tillfrågade Kim att bli intervjuad var att Kim började arbeta med personer som var i behov av stöd redan under 1970-talet. Kim har fortsatt att arbeta med personer som har behov av stöd enligt LSS, samt har förskaffat sig erfarenhet att möta personer med autism samt funktionsnedsättningar. Kim har utbildat sig inom social omsorg, pedagogik, ledarskap under studier på universitet och högskola. Att jag har valt att intervju just denna person är som Bryman beskriver ovan, att personen har betydelse för mina forskningsfrågor. Jag träffade Kim första gången när jag kom i kontakt med en LSS – verksamhet år 2001, efter detta har jag bara haft kontakt med henne då och då under årens lopp. Kim som intervjuperson har kunskaper och lång erfarenhet av att arbeta som specialpedagog, ungefär sedan 2005-talet i LSS verksamheter och att möta personer med en intellektuell funktionsnedsättning samt flerfunktionsnedsättningar. Kim är även engagerad i föreningen *För barn, unga och vuxna med utvecklingsstörning* (FUB) och har därigenom erfarenhet i att möta människor och fått ta del av många personers erfarenhet av att leva med funktionsnedsättning.

Validitet och reliabilitet

Enligt Bryman (2011) går validitet ut på en bedömning för giltighet, att man mäter det som man ger sig ut för att mäta. Enligt Patel och Davidson (2011) är validitetsbegreppet i en kvalitativ studie hela forskningsprocessen, där ambitionen är att finna företeelser, att tolka och förstå innehållet av livsvärlden. Validitet beskriver Trost (2005) följande:

Vid kvalitativa intervjuer strävar man vanligen efter att just komma åt, att få veta, vad den intervjuade menar med eller hur eller han eller hon uppfattar ett ord eller en företeelse. Om jag t.ex. i en kvalitativ intervju frågar hur den intervjuades familj ser ut så är jag intresserad av att veta vad den intervjuade menar med sin familj. Inte familjebegreppet i största allmänhet eller vad flygbolagen menar med familj då de gör reklam för familjerabatter (Trost, 2005. s.113).

I denna studie har validiteten beaktas genom att jag har tillämpat och använt min förförståelse i hela processen som Patel och Davidson (2011) beskriver att samtliga delar i hela

forskningsprocessen strävar efter god validitet. Jag har använt mig av en livsberättelseintervju för att komma åt den intervjuades uppfattningar om delaktighet för brukare med intellektuell funktionsnedsättning samt flerk Funktionsnedsättningar. Vid intervjutillfället använt mig av relevanta frågor som kunde ge svar på syfte och frågeställning, har även kunnat ställa följdfråga vid tillfälle för vidare utveckling inom området.

Reliabilitet menar Bryman (2011) står för pålitlighet, noggrannhet i mätning förfarandet. Om de slutsatser som skapas hänger samman eller inte. Enligt Kvale och Brinkman (2009) avser reliabilitet i vilken utsträckning man kan reproducera undersökningen vid andra tillfällen och av andra forskare. Trost (2005) beskriver att reliabilitet grundas i att man gör kvantitativa studier, det vill säga att man mäter. Vilket skiljer sig mot kvalitativa studier där man söker efter förståelse över vad den intervjuade känner och tänker. Han beskriver att en skicklig intervjuare noterar följande för att använda sig av i analysen:

En smula egendomligt att tala om reliabilitet eller tillförlitlighet vid kvalitativa intervjuer. Självfallet gäller dock att intervjuaren skall vara lyhörd och skall uppmärksamma inte bara tonfall utan också ansiktsskiftningar och – uttryck likväl som andra kroppsrörelser och – ställningar (Trost, 2005. s.112).

När det gäller reliabiliteten kan man med Trost resonemang säga att noggrannhet visar sig genom att jag tydligt redogör för hur jag har gått till väga i processen. Genom beskrivning av detaljer så mycket som möjligt som visar läsaren den processen som lett fram till slutsatserna. Intervjun med informanten är inspelad vilket gör att jag har kunnat ta intervjun i repris, så många gånger jag behöver för att tillförsäkra att jag uppfattat allt riktig.

Etiska reflektioner

Ur etisk synvinkel är det viktigt att tydliggöra de forskningsetiska principerna informationskravet, samtyckeskravet, konfidentialitetskravet samt nyttjandekravet. Som, enligt Vetenskapsrådet, en forskare ska följa.

Informationskravet har jag beaktat på så sätt att jag har informerat syftet med denna undersökning, för den person som jag intervjuat. Personen har även informerat om dennes uppgift i studien och vilka villkor som gäller för informanten. Vid intervjutillfället fick också personen upplysning om att detta är frivilligt och personen har rätt att avbryta sin medverkan när som helst (Vetenskapsrådet, 2002).

När det gäller samtyckeskravet har jag informerat personen som ska medverka som informant i min studie att denne har rätt till att själv bestämma över sin medverkan. Eftersom personen kommer göra en aktiv insats i denna uppgift har jag skrivit ner dessa principer i ett informationsblad för ett samtycke och fått påskrift av informanten (Vetenskapsrådet, 2002).

När det gäller konfidentialitetskrav enligt Vetenskapsrådets forskningsetiska principer (2002) har jag beaktat det genom att ge information till uppgiftslämnaren att denne person inte ska kunna identifieras av utomstående. Jag kommer dessutom att vidta vissa åtgärder för att försvåra för utomstående att identifiera personen som jag har som informant.

Nyttjandekravet har jag beaktat genom att uppgiftslämnaren har fått information om att denna intervju kommer endast att användas i till min studie. Det inspelade materialet kommer att vara inlåst under skrivandets gång och kommer endast att användas till min undersökning och kommer att förstöras när uppgiften blivit godkänd (Vetenskapsrådet, 2002).

Genomförandet

Genomförandet av min insamling av data rent praktiskt gick till så att kontakt togs med intervjuperson som valts ut för studien. Beroende på att personen har lång erfarenhet och kunskap om personer med intellektuell funktionsnedsättning samt flerfunktionsnedsättningar. Personen ville gärna delta genom att vara intervjuperson. Tid och plats bestämdes för att kunna genomföra intervjun, platsen valdes där intervjun kunde genomföras ostörd. Den dagen då intervjun skulle ske förbereddes genom att en stund innan titta över kontoret och sätta upp en skylt, att samtal pågår. När intervjupersonen kom till platsen visades intervjupersonen till den valda platsen för att genomföra intervjun. Frågorna presenterades för intervjupersonen, och ett informationsbrev där personen läste igenom för att sedan skriva under. Jag använde mig av en diktafon för ljudupptagning av intervjun, samt papper och penna för att kunna anteckna om det var något som behövdes antecknas under pågående intervju. Under vår intervjustund blev vi inte avbrutna någon gång utan vi fick sitta helt ostört. Intervjupersonen fick ett papper med frågorna som jag presenterade innan sittningen. Pappret med frågorna hade personen på bordet framför sig, för att lätt kunna titta om det så behövdes. Under intervju fick personen en följdfråga som var relevanta för studie. Förutom denna följd fråga förhöll jag mig så passivt som möjligt. För att en narrativ berättelse ska skapas får inte forskaren lägga sig i utan personen måste få möjlighet att berätta fritt. Efter genomförd intervju tackade jag så hemskt mycket över att personen tog sig tid till att genomföra denna intervju.

Det inspelade materialet använde jag mig av vid transkriberingen för att kunna återge livsberättelseintervjun ordagrant. Det inspelade materialet lyssnade jag på korta frekvenser för att kunna gå tillbaka och se att jag uppfattat allt rätt. Det inspelade materialet har jag haft inlåst under hela studiens gång. Jag bearbetade materialet genom att läsa igenom intervjun två gånger utan att göra några anteckningar, för att på så sett komma in i materialet utan att tänka på helheten och delar utifrån den hermeneutiska spiralen. Efter jag läst intervjun två gånger började jag använda mig av olika färgpennor, för att stryka under det jag upplevde kunde bli ett tema. Utifrån dessa teman försökte jag hitta underteman som jag även där använde mig av olika färgpennor, för att se vilka underteman som kom fram utifrån temana.

Metoddiskussion

Min upplevelse är att valet av metod har fungerat bra. En fördel med denna metod är att jag träffar informanten vid livsberättelseintervjun, och kan ställa frågor om det är något som är oklart. En annan fördel med denna metod är att informanten kan tala helt fritt kring dennes arbetsliv. Nackdelen som jag ser det är att det endast är en informant, det fanns en tanke efter gjord livsberättelseintervju att jag skulle kunna göra en livsberättelseintervju till. Men med tanke på att tiden för att genomföra studien var begränsad fick det stanna med endast en livsberättelseintervju. Jag kan se att informantens erfarenheter kring delaktighet i genomförandeplan skiljer sig till viss del från andra i personalgruppen. Den skillnaden är att informanten är den som skriver genomförandeplanen för personer med intellektuell funktionsnedsättning, förövrigt arbetar informanten i verksamheten med brukare. Vilket jag kan se är en fördel i att informanten är insatt i ämnet delaktighet i genomförandeplan, samtidigt som informanten arbetar med och omkring brukarna dagligen. Informanten arbetar som specialpedagog och på så sätt skiljer det sig mot resten av personalgruppen, men jag upplever inte att det skulle vara en nackdel eftersom informanten ingår i personalgruppen.

Informantens förståelse för mitt valda ämne ser jag bara som en fördel, skulle jag välja en annan informant skulle jag inte få samma resultat. Det betyder inte att en annan informant skulle vara mindre betydelsefull, utan mera att en livsberättelseintervju är berättat utifrån vad denne själv upplever eller har upplevt.

Resultat och analys

I detta kapitel kommer jag att presentera resultat och analys av min livsberättelseintervju utifrån en hermeneutisk inriktning. Som analysmetod har jag använt mig av den hermeneutiska spiralen.

Hermeneutik som analysmetod

Enligt Johansson (2005) beskrivs hermeneutik med den inriktningen att den utgår bland annat utifrån begrepp som erfarenhet, intentioner, medvetenhet samt subjektivitet. Enligt Patel och Davidson (2011) är hermeneutik raka motsatsen till positivismen där hermeneutik är riktningen där man tolkar, studerar och försöker förstå grundbetingelser för det mänskliga. En hermeneutiker menar att människan har intentioner, syften som yttrar sig i handling samt språk, som det går att tolka och förstå betydelsen av. Johansson (2005) beskriver att den utgår bland annat utifrån begrepp som erfarenhet, intentioner, medvetande och subjektivitet. Enligt Patel och Davidson (2011) är förförståelsen en tillgång för forskaren att kunna tolka och förstå forskningsobjektet i sin helhet. Författarna menar att forskaren använder sin förförståelse som redskap i sin tolkning. Forskaren i sin tolkning pendlar mellan helhet i relation till delarna för att få en så fullständig förståelse som möjligt. Patel och Davidson menar att det är berikande att presentera flera olika tolkningar, men att forskaren resonerar för vilken tolkning som är den bästa. Författarna beskriver den hermeneutiska spiralen som att det blir något nytt efter varje ny tolkning kommer en ny förståelse, att dessa delar ständigt växer och utvecklas i sin helhet (Patel & Davidson, 2011). Enligt Ödman (2007) ska den hermeneutiska spiralen leda till en ny och en bredare förståelse av det som undersöks. Författaren beskriver att i arbetet med hermeneutiska spiralen finns inte någon särskild startpunkt, utan processen kan ta sin början där man finner att det finns något som är av intresse. Den hermeneutiska spiralen visar tydligt hur forskaren pendlar i materialet för att skapa förståelse och resultat.

Analys av livsberättelseintervjun

Detta avsnitt kommer jag att presentera en redogörelse och analys av mitt empiriska material. Jag har valt den hermeneutiska spiralen att arbeta med för att få bredare bild av frågorna som jag försöker förstå. Enligt Ödman (2007) så startar analysprocessen med en beskrivning av förförståelsen från forskaren. Vilket enligt författaren ger en startpunkt och en vägledning inför ämnet (Ödman, 2007). De frågor som jag ställde till informanten grundade sig i min förförståelse i ämnet. Min förförståelse inför delaktighet i genomförandeplanen var nog ganska snäv insåg jag när jag läst transkriberingen av intervjun flera gånger. För att finna en utgångspunkt i analysen blev samhällsperspektivet en grund att börja med. För att det är där min förförståelse och informantens inte är harmonierade. Jag har delat upp resultatet i olika teman och illustrerat med citat för att göra det överskådligt för de som läser uppsatsen. De teman som resultatet är uppdelat i är *samhällsperspektiv, delaktighet och förhållningssätt*. I min analys av resultatet är min teoretiska utgångspunkt Antonovskys (2005) teori om känsla av sammanhang.

Samhällsperspektiv

Delaktighet är ett stort begrepp beskriver Kim genom att klargöra att man kan vrida och vända på begreppet i oändlighet, vilket kan vara svårt att förstå när man använder begreppet delaktighet i LSS-verksamhet. Men Kim lyfter begreppet till en högre nivå t.ex. här:

Så hur kan man bli mera delaktig? Det är ju väldigt mycket tror jag egentligen politiska beslut som ger möjlighet.

I citatet ovan så är Kim ganska bestämd med en gång att delaktighet är något som samhället påverkar det vill säga politiska beslut. Kim beskriver på olika sätt hur de politiska besluten påverkar personer som bor i en LSS-verksamhet. Kims inställning till de politiska besluten som fattas kan tolkas som att det krävs mera resurser i LSS-verksamheter för att kunna efterfölja de politiska beslut som tas. Ett sätt som Kim beskriver det på finns i citatet nedan.

Idag pratas det mycket om att dessa personer ska vara delaktiga som att kunna gå på bio som alla andra, eller så där. Men då krävs det ju att det finns personal efter nio, och att det finns färdtjänst.

I Kims citat ovan antyds att det är ekonomiska resurser som skulle öka delaktigheten för brukare i LSS-verksamheter.

I samhällsperspektivet beskriver även Kim att:

Om man tittar på LSS som det handlar om i det här fallet, så är det från början politiska beslut. Där man har uttryckt i lagen att personer med utvecklingsstörning eller överhuvudtaget först handlar mycket om kategori ett, nu går det ju mera åt personer med stora funktionsnedsättningar överhuvudtaget. Men då att dom personerna ska ha rätt att ta del av samhällslivet, och då är ju förutsättningar att det finns gott om personal, och att det finns bostäder där det finns möjlighet att gå och handla och lära av samhällslivet och så. Och det var ju därför man la ner vårdhem och sånt, för att dom här personerna skulle få möjlighet att ta del av samhällslivet och så. Så det är ju grundförutsättningar och för att det ska, ja, för att kunna genomföra det så krävs det ju ekonomiska förutsättningar och att det krävs personaltäthet kring framför allt kring personer i LSS i alla fall. Som finns med som verktyg för att hjälpa personer, stödja personer för att kunna vara delaktig i samhällslivet.

I en vidare analys av samhällsperspektivet kan man se att Kim antyder att det skulle ge bättre förutsättningar för brukarna att vara delaktiga om det finns gott om personal. I det kan man se att Kim har föreställningar om att ökad personaltäthet ger också förutsättningar för att brukarna ska kunna ta del av det samhället erbjuder. Det Kim säger skulle man kunna tolka, att finns det förutsättningar från samhället så finns också förutsättningar för ett aktivt deltagande i samhällslivet för brukare som är i behov av stöd från personal. I en vidare analys skulle man kunna tolka det att det krävs ökad personaltäthet för att kunna vara delaktig i samhällslivet. I en fördjupad tolkning av Kims citat skulle man kunna antyda att om det finns ett samband mellan det övergripande samhällsperspektivet och de ekonomiska resurser som personaltäthet kräver skulle brukarna kunna vara mera delaktig i samhällslivet. I denna tolkning skulle man kunna säga som att om de ekonomiska resurserna finns till ökad personaltäthet skulle brukaren kunna uppleva en ökad känsla av sammanhang, det vill säga att brukaren skulle kunna uppleva en mer meningsfull och hanterbar tillvaro i sitt liv. Som skulle kunna leda till en ökad delaktighet i sin genomförandeplan för brukaren. Eller om man vänder på den tolkningen till att om inte de ekonomiska resurserna finns, finns heller inte den personaltäthet som personer inom LSS är i behov av för att kunna vara delaktiga. Vilket skulle kunna tolkas att brukaren skulle kunna känna en minskad känsla av sammanhang och inte lika delaktig i samhällslivet. Det skulle kunna tolkas så som att brukaren upplever en mindre meningsfull och hanterbar tillvaro i sitt liv. Detta skulle man kunna tolka så som att delaktigheten i genomförandeplanen skulle kunna minska om brukarens tillvaro inte upplevs som meningsfull och hanterbar.

Delaktighet

Utgångspunkten i uppsatsen är tron att delaktighet är något självklart som alla människor vill vara delaktig i sin genomförandeplan. Kim beskriver att delaktighetsbegreppet kan ha stor betydelse för brukaren för hur man använder sig av begreppet delaktighet, t.ex. som citatet nedan.

Som jag ibland kan bli lite trött på det där ordet delaktig, på något sätt. Ja, jag tänker som sagt man läser att dom ska vara delaktig i när man duschar, när han duschar och jag tänker vem fan skulle annars duscha, alltså det är ju han som duschar. Där kan jag tycka att det är personalen som är delaktig och stödjer och ger stöd och så.

Kim anser att betydelsen av begreppet delaktighet måste komma fram mera i diskussioner, vilket Kims citat ovan belyser hur delaktighet kan se ut från ett personalperspektiv. I Kims berättelse finns en viss antydning till att delaktighetsbegreppet används på olika sätt utan att man reflekterar över vad det innebär i brukarens tillvaro. I en vidare tolkning skulle detta kunna vara bristen av upplevd känsla av sammanhang, det vill säga det Kim uttrycker att man använder delaktighetsbegreppet på olika sätt skulle kunna tyda på att personal inte känner att begreppet delaktighet är begripligt, att det är för brett och stort för att det ska bli hanterbart. Vilket skulle kunna tolkas som att personalen inte känner att det är meningsfullt just för att det är så stort. De använder därför delaktighetsbegreppet på olika sätt. Men man kan även tolka det som Kim antyder att delaktighet är något som personalen bör diskutera, man skulle kunna tolka det som Kim antyder att diskussioner kan leda till att personalen skulle kunna uppfatta begreppet på ett djupare och mer meningsfullt sätt, genom att diskutera vad delaktighetsbegreppet innebär för brukaren och utifrån hur de gör begreppet begripligt kunna reflektera och tolka brukarens kommunikation, det ser jag som en förutsättning att personalen bör diskutera begreppet på ett djupare sätt för att brukaren ska ges möjlighet till att påverka utformningen av sina vardagliga rutiner. Kim säger:

Eftersom man hela tiden går in och tolkar allt jätte mycket, ibland även oreflekterat så blir ju till slut brukarna bara så här: Ja, någon annan tycker åt mig. Nu naturligtvis inte konkret men att dom kan uppleva så att någon tänker åt mig å vad ska jag säga till om.

Kim upplever att det finns en stor fördel med genomförandeplanen där man är i behov av att reflektera över hur brukaren vill ha det i sin vardag, att man inte helt oreflekterat kan skriva i genomförandeplanen hur insatserna ska se ut. Utifrån delaktighet i genomförandeplanen kan man i en vidare analys utifrån känslan av sammanhang, kunna se det som om att personalens reflektion över vad som skrivs i genomförandeplanen skulle kunna fördjupas utifrån att personalen känner en mera meningsfullhet till att reflektera över vad det är man skriver i en genomförandeplan, att det personalen reflekterar över är viktigt för brukarens tillvaro. Det personalen reflekterar över skulle man kunna tolka att det måste vara hanterbart och begripligt för att få en känsla av att det gör skillnad i hur man reflekterar och varför man reflekterar över det man skriver i genomförandeplanen. Finns inte den begriplighet i vad och varför man skriver en genomförandeplan kan det tolkas så som Kim beskriver att det skulle kunna betyda att känslan av sammanhang inte finns i så stor utsträckning om man oreflekterat skriver i en genomförandeplan hur brukaren vill ha det i sin vardag. Kim upplever inte att personalen med avsikt går in och övertolkar så att brukaren inte kommer till tals, utan Kim anser att diskussioner är det som tydliggör hur brukaren vill vara med och påverka sin delaktighet i sin genomförandeplan. Kim säger:

Jag satt faktiskt med på ett team och diskuterade just det här hur han ville ha i duschen. Och det var tack vare genomförandeplan för det blev så här hur han ville ha det i duschen. Och då var det ju

liksom någon som sa: Han vill alltid ha på sig t-shirten i badrummet efter duschen. Nej, han brukar gå först ut ta på, handuken runt omkring sig, så går han ut och så där. Och i det här så behöver han väldigt mycket stöd både i rörelse liksom visa, visa eftersom han inte ser och så. Så det blir ju ändå att personalen är väldigt styrande, men ändå. Så personalen som pratade var väldigt klara över hur han ville ha det. För att dom upplevde, och det var ju väldigt olika då, och då kunde vi liksom lyfta att är det så att det är för att det är du? Och då vet han att det är det här som gäller, och vet han att det är du så är det här som gäller. Och det kunde då två personer från det här teamet kunde liksom lyfta det, så kan det ju vara men att den tredje personen var väldigt, fortfarande väldigt bestämd över att han ville ha det så här. Kunde liksom inte lyssna in hur dom andra tänker hur han kanske ville ha det. Och, ja lite och det är ju såna diskussioner som vi hela tiden tycker jag, eller väldigt, väldigt mycket och det är bra för man ska ju hela tiden diskutera. Hur man upplever att han vill ha det, eller inte vill ha det. Otroligt viktigt! Men sen behövs det också ytterligare ett medvetande nivå att inte bara diskutera hur han vill ha det, utan varför tror jag att han vill ha det som han har, och varför tror du att han vill ha det som han har.

I citatet ovan framkommer i sin helhet en bild av att diskussioner ger förutsättningar för att brukarna blir mera delaktiga till att påverka utformningen av sina vardagliga rutiner. Vid närmare analys framstod flera delar i hur man diskuterar. Kim beskriver att diskussioner måste komma upp en nivå till för att få brukarna mera delaktiga, inte bara hur brukarna vill att deras liv ska se ut. Kim för diskussionen vidare till varför brukarna vill ha det så här i sitt liv. I en vidare analys med utgångspunkt i begreppet känsla av sammanhang skulle man kunna tolka det som att om personalen finner en meningsfullhet i att föra diskussionen till en högre nivå, då skulle man kunna få delaktighet mera begriplig och kunna hantera diskussionerna på ett sätt som gör att brukaren får möjlighet i att uppleva meningsfullhet och finna sin tillvaro begriplig och hanterbar. Man skulle i en djupare analys kunna tolka det så som att det är en förutsättning till att brukarna ska kunna vara delaktiga i sitt liv. Om man skulle vända på det så skulle man kunna tolka så som att om inte dessa diskussioner kommer till stånd skulle det kunna vara så att tillvaron för brukaren skulle kunna bli obegriplig, svår att hantera och inte medföra någon meningsfullhet. Delaktighet menar Kim är individuellt. Kim säger:

När man tänker på ordet så tänker jag så att man måste gå till sig själv och hur man väljer hur delaktig man vill va, det är ju jättesvårt att få personer att vilja vara delaktiga. Till exempel i politiken, eller i vissa beslut, vissa föreningar bjuder och bjuder in folk men det är ingen som vill vara delaktig. Många vill spela fotboll men det är ingen som vill vara delaktig i fotbollstyrelsen eller något sånt där. Så det är så det är väl det som är otroligt viktigt, då tänker jag att man då som brukare eller person som har LSS insatser. Att man får möjlighet till att ta ställning till hur delaktig man vill vara i olika saker. Vem som bestämmer vad som, vad det innebär för den enskilde att vara delaktig, tänker jag. Ja, och hur kan en person bli mera delaktig, som sagt det måste vara upp till varje individ, hur delaktig man vill vara.

I citatet ovan beskriver Kim att delaktighet ser olika ut beroende på vilket val man gör till att vilja vara delaktig. I en vidare analys av delaktighet visar Kim att personer med LSS insatser ska ges möjlighet till att avgöra hur delaktig man vill vara i sina vardags rutiner. Vilket man skulle kunna tolka att personer med LSS insatser kan göra val av hur delaktig man vill vara, precis som alla andra människor i samhället kan göra val. Man skulle kunna tolka det så som att brukaren som ser tillvaron begriplig, hanterbar och meningsfull har lättare att göra val, det vill säga att vara mer delaktig i sin genomförandeplan. Man kan även vända på den tolkningen och se att brukare som inte har sin tillvaro hanterbar, meningsfull och begriplig har svårare att göra val, vilket i en vidare tolkning ställer högre krav på personalen som ska ge stöd till att brukarens upplever en känsla av sammanhang. En föreställning som Kim antyder när det gäller personer med LSS insats skulle man kunna tolka så som att det är av betydelse att

personalen upplever en känsla av sammanhang för att kunna ge brukaren möjlighet till att själva uppleva meningsfullhet och finna sin vardag begriplig och hanterbar.

Personlighet

I vidare analys av delaktighet i Kims citat finns även en aspekt som Kim verkar mena påverkar delaktighet som visar att personlighet hos personal kan påverka delaktighet, om man som person är mottaglig till att ta in andra aspekter på en situation eller inte. Man skulle kunna tolka det att personal som är mottaglig till att se olika aspekter på en situation ser sin tillvaro som hanterbar, meningsfull och begriplig där personal skulle kunna se det som en utmaning att ta in andra aspekter på en situation. Men om man tolkar det från en annan vinkel så skulle man kunna tolka så som att personal som inte är mottaglig för att se utifrån andra aspekter på en situation, skulle kunna tolkas så som att personalens tillvaro inte känns meningsfull, hanterbar och begriplig. Vilket i en vidare analys skulle den personal som är mottaglig för att se andra aspekter på en situation ge brukaren lämpligast förutsättningar i att få sin tillvaro begriplig, meningsfull och hanterbar. Vidare analys från helheten som Kim beskriver delaktighet ser man att Kim har en föreställning om att diskussioner kring delaktighet i genomförandeplan är att medvetengöra delaktighet hos personalen som arbetar med brukare för att kunna möjliggöra upplevelsen av känsla av sammanhang i brukarens tillvaro. Vidare pratar Kim om delaktighet på följande sätt:

Någonstans känner jag att man har rätt till att tacka nej till delaktighet och ändå vill vara med och påverka någonstans för det är ju ändå mitt liv. Alltså någonstans känner jag att när jag är hemma i min lägenhet, så är personerna som kommer hem till mig kan få vara delaktiga i mitt liv. Men jag tycker liksom att det är konstigt att man, ja, jag har ju läst några genomförandeplaner som jag tycker är helt galna. Där det står om en person som verkligen, verkligen uttrycker. Han behöver stöd, han skriver sin matlista, och han vet precis hur han ska handla. Och ändå så står det att han är delaktig i handlingen, åh jag bara känner. Nej, det är ju han som handlar. Så det gäller hur man använder ordet delaktighet, så att det inte blir att man tänker att det är någon annan som äger situationen och han bara får vara delaktig.

I citatet ovan är Kim ganska bestämd över hur delaktighetsbegreppet ska tolkas och hur man ska se på begreppet enligt Kim. I den vidare analysen ser man att delaktighet också kan betyda att man inte vill vara delaktig, att man har val till hur mycket man vill vara delaktig. I en djupare analys skulle det kunna tolkas att brukare som väljer att inte vara delaktig skulle man kunna tolka så som att brukaren inte har sin tillvaro begriplig, och kan ha svårt i att se någon mening i att påverka om inte tillvaron är hanterbar. Brukaren blir mera passiv i sin kommunikation. Men man skulle även kunna tolka det så som att brukaren har sin tillvaro begriplig, hanterbar och känner en meningsfullhet över sin tillvaro, och kan på så vis ge uttryck för att inte vilja vara delaktig i sin genomförandeplan. Vid vidare analys beskriver Kim att delaktighetsbegreppet kan få en missvisande innebörd beroende på hur man använder begreppet när man skriver genomförandeplaner, vem är delaktig i vad.

Förhållningsätt

Kim anser att det inte är tillfredställande att personalen gör lika och agerar lika vilket Kim uttrycker skulle vara väldigt tråkigt att umgås med personal som gör allt lika varje dag. Utan personalen har som uppgift att visa på vad som finns i omgivningen och det gör man på helt olika sätt. Kim säger:

Och det tror jag liksom är sånt man kan få in i genomförandeplanen, just någonstans att du som personal-assistent måste visa världen, påvisa att det finns aktiviteter att göra.

I en vidare analys av citatet ovan så verkar det som om Kim anser att personalen har ett ansvar till att visa brukarna omgivningen, få sin tillvaro begriplig, hanterbar och meningsfull. En del som Kim beskriver är att personalen inte agerar lika och det verkar som om Kim har föreställningen om att alla människor är olika och agerar olika i olika situationer. Beroende av hur man tolkar uttryck säger Kim:

Men det är ju verkligen det att personal måste observera dom, och sen vara medvetna om hur man observerar dom. Men om man säger att han visar mig att han vill ha på sig t-shirten direkt när han duschat. Nej, med mig så visar han att han vill ha handduken omkring sig för att gå ut till byrån. Och då är det ju att diskutera hur gör du för att observera det, hur ser du det, hur gör du. Det är liksom såna alltså man måste reflektera över hur man upplever, ja, hur man tolkar. Och det är ju det att vi är så jäkla benägna att till att tolka allt också, och ibland tror jag att det är jättebra och jätte viktigt att bara följa. Jag säger i och för sig att man måste ha en egen vilja också för det är ju inte kul att bara vara ett måhä. Men jag tror att det är otroligt viktigt att också vara medveten om hur man tolkar, vad brukaren vill och inte vill.

Kims intention till att tolka uttryck hos brukaren verkar finnas flera olika föreställningar kring hur man som personal kan förhålla sig till att tolka uttryck. Vid vidare analys ser man att Kim har föreställning om att man kan observera, reflektera och medvetengöra hur man skulle kunna tolka brukarens kommunikativa uttryck. Vilket man kan tolka att personer som upplever en känsla av sammanhang ser det som en utmaning att just medvetengöra sin tolkning. Att man som personal ser en meningsfullhet i att medvetengöra hur man tolkar uttryck från brukaren. Personal upplever en känsla av att uttrycken blir begripliga och hanterbara, för att möjliggöra en vidare observation. Vilket skulle kunna göra att brukaren får en möjlighet till att kunna påverka sin tillvaro. Man kan tolka det så som om personalen får en röd tråd i att observera, reflektera och medvetengöra de uttryck som brukaren ger, så skulle det leda fram till att personalen skulle kunna göra tillvaron hanterbar, begriplig och meningsfull för brukaren. Vilket skulle kunna tolkas vidare genom att man tänker att personalen som inte hittar den röda tråden i att observera, reflektera och medvetengöra sina tolkningar skulle kunna bli mera passiva i tolkningen av uttryck. Vilket man skulle kunna se så som att om inte personalen upplever en känsla av sammanhang i observera, reflektera och medvetengöra uttryck från brukaren. Den skulle kunna leda minskar möjligheten för brukaren att uppleva meningsfullhet och finna sin vardag begriplig och hanterbar. Vilket man i en djupare analys skulle kunna tolka det så som att brukarna skulle vara mera delaktiga i sitt liv om de möter en personal som har hittat den röda tråden mellan observationer, reflektioner och medvetengöra de kommunikativa uttryck som brukaren ger.

Uttryck

Kim antyder också betydelsen av hur man är som person om man kan förhålla sig till olika sätt att fånga uttryck. Kim visar att man kan tolka uttryck på flera olika sätt beroende på vad brukaren vill och inte vill. Kim antyder att det är personalens ansvar att göra sina tolkningar av uttryck medvetna.

Kim anser att man måste veta vad man svarar på. Kim säger:

Det är också sånt här exempel att man tar att man tänker, om man berättar något för någon person för det tror jag är jättevanligt att brukare råkar ut för och det gör att. Du vet det där Tell-Us projektet som jobbar nu med att intervjua elever. Och så sa dom så här: att han har svårt att uttrycka sig, var det

någon som sa. Då sa jag så här: vet du om han vill uttrycka någonting? Nej, just det. Nej, och har ingen frågat om han vill ha en blå eller röd jacka, om någon frågar mig om jag vill ha en röd eller blå, och jag inte vet vad det betyder. Jag vill ha på mig så att jag inte fryser. Alltså då kanske jag inte förstår frågan. Och det tror jag är jättevanligt där vi tänker att. Ja, vi lever i så jäkla olika världar, så det blir svårt på det sättet att veta.

I citatet ovan finns flera aspekter till förhållningsätt beskrivna, det verkar som Kim har olika föreställningar av vad förhållningssätt är. Vid vidare analys ser man att dessa aspekter antyder till att personal kan ha vissa svårigheter i att sätta in i någon annans värld. En vidare analys tyder på att det finns en redan bestämd åsikt i att brukaren har svårigheter i att uttrycka sig. Vilket man skulle kunna tolka att personal som redan har en åsikt klar för sig skulle man kunna se en viss antydning till att denne upplever en av känsla av sammanhang. Där personalen själv upplever att det är begripligt, hanterbart och ser en meningsfullhet i det den gör. Man skulle kunna tolka det så som att brukarens delaktighet i sin tillvaro skulle minska, man skulle kunna tolka det så som att brukaren har svårare att finna någon meningsfullhet i sin tillvaro om det redan finns en bestämd åsikt innan. Det skulle även kunna tolkas så som att det inte alltid är så gynnsamt för brukarens delaktighet i sin tillvaro, om det är så att personalen har svårigheter i att sätta sig in i någon annans värld. Vilket skulle kunna göra brukarens tillvaro mindre meningsfull om man inte har en personal som stöd för att göra vardag mera hanterbar och begriplig. Det Kim pekar på är att det inte problemet ligger hos personen som har svårigheter i att uttrycka sig, utan att man måste få förutsättningar till att förstå vad man svarar på.

En föreställningsvärld att förhålla sig till resonerar Kim så här:

Och vad som är bra med dramat där har man liksom inga verktyg, inga apparater som gör att nu ska vi bygga så många ljusstakar, du ska bygga det här, eller måla det här. Utan man sitter och vad man är på för sak, nu kan man fantisera mycket man har en penna som man fantiserar om så finns det inga rätt och fel. Och det var jag med om när vi startade den här gruppen, så kom en döv-blind man som fantiserade om den här pennan och han visste, så sa han så här: ska vi borsta tänderna? Ja, bra och han var med och borsta tänderna, så gick den här pennan runt och plötsligt så blir den här brukaren jättearg. Så vänder han sig till sin personal och säger: borsta tänderna. Och så visar han mot sin lägenhet, då ville han ju borsta tänderna. Han har väl aldrig pratat om att borsta tänderna om man inte ska borsta tänderna. Och då tänker jag att det är ju otroligt viktigt att vi ger förutsättningar till att prata om saker och ting utan att det behöver genomföras, för det blir så mycket begränsningar i hjärnan om man inte får möjlighet att uppleva, och döv-blind gör ju att man tappar det perifera språkstimuleringen och så.

Kim resonerar vidare i vad förhållningssätt kan innebära för brukaren. I en vidare analys upplever Kim att det finns ofullkomligheter i vad man pratar om, när man pratar, till vem man pratar. Det Kim antyder kan också betyda att man pratar över huvudet på brukarna istället för med brukaren. Vilket i en vidare analys kan man även se att den aspekten även kan ge en antydning till ett vi och dem tänk i förhållningssättet. Vilket man skulle kunna tolka att brukare som inte inbegrips i det samtal som pågår över deras huvud, skulle man kunna beskriva inte upplever en känslan av sammanhang. Vilket man kan tolka genom att brukaren på inga villkor får sin omgivning hanterbar, meningsfull och i vissa fall obegriplig när brukaren inte deltar i samtalet som pågår. Vilket i en vidare analys skulle man kunna se det så som att personalen upplever en känsla av sammanhang, där deras omgivning är hanterbar, meningsfull och begriplig man vet vad man vill. Men man ser ändå inte vikten i att få med brukaren i samtalet som pågår, att brukarna skulle kunna vara i behov av språkstimulering i många olika sammanhang. Vilket i en djupare analys skulle man kunna se betydelsen av att personalen

upplever en känsla av sammanhang inte har något positivt med sig om man inte involverar brukaren i samtalet. I en djupare tolkning skulle man kunna säga att i många sammanhang är det en positiv del att personalen upplever en känsla av sammanhang, dock skulle man kunna tolka det så som att involverar man inte brukaren i samtalet, så skulle man kunna tolka att det finns attityder hos personalen som inte gynnar brukaren till att vara delaktig i sin tillvaro, det skulle kunna minska deras möjlighet i att uppleva meningsfullhet och finna sin vardag begriplig och hanterbar.

Attityder

Kim pekar på olika sätt man kan förhålla sig till brukaren som är i behov av LSS insatser. Kim beskriver:

Det är ju så att det är så otroligt svårt, för att det är nästan alltid så att brukaren visar olika med olika personer, och i olika situationer. Det är ju så många brukare som, så vilken relation man har. Med viss personal vill man göra allt med och med en annan vill man inte göra någonting. Jag tror att det har jätte mycket med hur, Ja, relationen alltså. Vi alla människor trivs olika med olika personer, så. Men så tror jag också att det är jättemycket med attityder och egentligen kanske det inte är så jätte stor skillnad om man, problemet är om man har ganska mycket så här, man är ganska rationell och vet vad, vet ganska bestämt. Man är inte en så reflekterande person, man är ganska bestämd att så och så är det. Och jag vet hur det ska vara, så kan man vara med kompisar. Ja, jag har vissa såna vänner som är rätt bestämda, vet precis hur man vill ha det och inte vill ha det och så. Och det kan ju jag ibland tröttna på liksom, men hallå kan man inte vara lite olika alltså. Och med en sån person som kommer att arbeta på ett ställe där dom här personerna är så otroligt beroende av, och att den personen fortfarande är bestämd att så här är det och så här är det inte. Kring såna personer blir det svårare för brukaren att göra sin röst hörd. Eftersom den här personen redan har bestämt att han tycker så, han tycker inte så och han är så, han gör alltid så här, sån är han. Ja, men så. Mycket objektiv syn kan man säga, och det spelar som sagt. Vi är ju så olika som personer och vissa personer är ju väldigt klara över hur vi är och inte är, andra personer är ju mera ödmjuka och liksom lite mera fundersamma.

Kim visar att det finns flera aspekter som personalen behöver tänka på i mötet med brukaren som är i behov av stöd. Det verkar som om Kim antyder att attityder har en stor påverkan på relationen med brukaren. Vid en vidare analys ser man att relationen har betydelse om hur brukarens röst blir hörd eller inte. Det skulle man kunna tolka så som att personal som är lite ödmjuka och lite fundersamma upplever en känsla av sammanhang, ser betydelse över att göra tillvaron så meningsfull, begriplig och hanterbart som möjligt för brukaren. Vilket man skulle kunna tolka att personalen är mer inkännande till hur brukaren upplever sin tillvaro. Man skulle även kunna vända och se det så som att personal som upplever en känsla av sammanhang och har hela sin tillvaro begriplig men har svårt att föra det vidare till brukaren. Att personalen är väldigt klar över hur saker och ting ska vara, vilket skulle kunna ge minskad möjlighet för brukaren att få sin tillvaro begriplig, hanterbar och meningsfull om personalen redan har en bestämd åsikt innan. Ställer man de tolkningarna mot varandra så skulle det kunna betyda att brukaren skulle få sin röst hörd i mötet med den personal som har ett mera inkännande förhållningssätt till brukaren. Kims intention att beskriva relationens betydelse verkar vara ett led i vilket förhållningsätt man har som personal gentemot brukare. En fortsatt analys i Kims föreställningar till att skapa relation med brukaren kan man se att en aspekt skulle kunna vara vilken människosyn man har som personal, vill man kunna ge möjligheter till brukaren att uppleva meningsfullhet och finna sin vardag begriplig och hanterbar vilket man kan tolka som en subjektiv syn. Eller motsatsen som Kim beskriver som objektiv syn, vilket man skulle kunna tolka så som att personalen ser brukaren som ett objekt och i mindre utstäckning gör tillvaron begriplig och hanterbar för brukaren.

Resultatsammanfattning

Här kommer jag att analysera mina resultat utifrån den berättelse jag har undersökt. Jag kommer analysera mina resultat med hjälp av Antonovskys teori känslan av sammanhang. Den kommer jag försöka sätta i samband med mina tolkningar av resultatet.

Min informant har en uppfattning om att delaktighet är ett stort och svårt begrepp som man kan tolka på många olika sätt. Enligt resultatet finns många olika perspektiv som gör att brukaren blir mer eller mindre delaktig i sin genomförandeplan. Samhällsperspektivet menar informanten har en stor betydelse för hur delaktig brukaren kan vara i sin genomförandeplan, där det finns beslut som ska efterföljas. Informanten beskriver att finns det mer ekonomiska resurser i form av ökad personaltäthet, finns det bättre förutsättningar till delaktighet i genomförandeplan och i samhällslivet. Ingår man i meningsfulla sammanhang skulle brukarens möjligheter att uppleva meningsfullhet och finna sin vardag begriplig och hanterbar, vilket skulle öka delaktigheten i genomförandeplanen om brukaren upplever en känsla av sammanhang vilket ökar självkänslan hos brukaren som kan själv styra tillvaron mera. Det framkommer i resultatet att mindre resurser i form av personaltäthet minskar delaktigheten i genomförandeplan och i samhällslivet. Ingår man inte i meningsfulla sammanhang blir tillvaron mindre meningsfull och det kan vara svårt att få sin vardag begriplig och hanterbar. Informanten menar på att det finns fördelar med en genomförandeplan, där personal som arbetar i en LSS-verksamhet reflekterar, diskuterar och medvetengör begreppet delaktighet i genomförandeplan. Vilket skulle betyda att personalen har en känsla av sammanhang, där personalen känner en utmaning till att lyfta upp diskussionen till den höga nivå som behövs för att medvetengöra delaktigheten för brukaren i genomförandeplanen. Men det framkommer även i resultatet att personalen kanoreflekterat skriva sina tolkningar i genomförandeplanen, vilket man kan tolka att personalen inte ser betydelsen över att möjliggöra brukarens upplevda känsla av sammanhang. Där man kan tyda att personalen inte ser betydelsen i vad diskussioner kring brukarens delaktighet i sin genomförandeplan skulle kunna leda till.

I tolkningen av resultatet kan man se att olika saker påverkar varandra och har kopplingar sinsemellan. En effekt som påverkar olika delar till att brukarna ska få förutsättningar till att vara delaktig i sin genomförandeplan är personalens personlighet. Om personalen har en känsla av sammanhang men redan har sin åsikt bestämd, finns risk att brukaren skulle kunna vara mindre delaktig och inte få sin röst hörd. Det framkommer i tolkningen av resultatet att även om personalen har sin tillvaro meningsfull, hanterbar och begriplig. Så behöver inte det betyda att brukaren för den delen upplever samma sak, utan det framkommer att attityder i hur personalen tänker spelar en stor roll. Finns det ett vi och dem tänk så minskar möjligheten för brukaren att uppleva sin tillvaro som meningsfull och finna sin vardag begriplig och hanterbar. Personalen som inte är mottaglig till att kunna se andra aspekter på en situation minskar också möjligheten för brukaren att uppleva en känsla av sammanhang. En fördel i att personalen upplever en känsla av sammanhang är att det finns vilja till att reflektera över hur man observerar, reflekterar och medvetengör tolkningar för att öka delaktigheten för brukaren.

Delaktighet menar informanten kan få en missvisande innebörd beroende på hur man använder begreppet. Informanten beskriver att personal har en föreställning till att brukaren vill vara delaktig i så stor utsträckning som möjligt, vilket framkommer i resultatet att man

som personal bör reflektera över om brukaren vill vara delaktig och hur mycket brukaren vill vara delaktig. Tolkning av resultatet är att personal som har en känsla av sammanhang skulle kunna se det som en utmaning till att reflektera över hur mycket eller lite brukaren vill vara delaktig. Att man använder begreppet delaktighet på olika sätt men att lyfta upp begreppet i diskussioner leder till att personalen menar samma sak när man använder begreppet delaktighet. Uppfattar begreppet på ett djupare och meningsfullt sätt, vilket ger brukaren möjlighet till en känsla av sammanhang.

Sammanfattningsvis ser jag i min studie att samhällsperspektivet har ett avgörande för hur delaktiga brukarna kan vara i sin genomförandeplan, hur mycket personalresurs som krävs för att kunna få brukarna delaktiga i sin genomförandeplan. Jag kan även se att personalens sätt att förhålla sig till brukaren har även en avgörande hur delaktig brukaren kan vara i sin genomförandeplan, där det inte alltid är till gagn för brukaren att personalen upplever en känsla av sammanhang. Om personalen inte har förmågan att sätta sig in i andras situationer så kan det innebära att brukaren inte får den möjlighet till att uppleva meningsfullhet och finna sin vardag begriplig och hanterbar.

Diskussion

Syftet med denna studie är att med utgångspunkt i en livsberättelse analysera uppfattningar om tillvägagångsätt för att få brukare med en intellektuell funktionsnedsättning samt flerfunktionsnedsättningar att vara delaktiga i sin genomförandeplan. Jag har studerat detta genom att ta del av en persons livsberättelse – ett specifikt livsområde från den intervjuades arbetsliv. Studiens resultat har jag kopplat ihop med min teoretiska utgångspunkt samt tidigare forskning inom området.

Samhällsperspektiv

I min informants uppfattningar om tillvägagångsätt för att få brukare mer delaktig i sin genomförandeplan, framkommer att samhället har en stor påverkan för att brukaren ska kunna vara delaktig i sin genomförandeplan. Informanten är övertygad om att samhället sätt att se på delaktighet är en viktig faktor. Det framkommer i resultatet att Socialstyrelsen (2012) har tagit beslut som ska följas inom LSS- verksamheter. Genomförandeplan är en del som Socialstyrelsen har beslutat ska finnas och där insatser ska beskrivas. I resultatet framkommer att personaltäthet är en faktor som påverkar om brukaren är mer eller mindre delaktig i sin genomförandeplan. För att verksamheten ska kunna ha den personaltäthet som krävs för att säkerställa brukarens delaktighet, har samhället en avgörande roll till de ekonomiska förutsättningarna för att kunna ha en hög personaltäthet. Resultatet visar att Antonovskys (2005) teori om känslan av sammanhang kan påverkas av hur hög personaltätheten är. Med andra ord så ökar känslan av förutsägbarhet hos brukaren och gör tillvaron mer begriplig och hanterbar om personaltätheten är hög. Personaltätheten påverkar även om brukaren kan befinna sig i ett meningsfullt sammanhang eller inte. Kan brukaren befinna sig i ett meningsfullt sammanhang finns förutsättningar för att brukaren ges möjlighet till att uppleva en meningsfull tillvaro, och finna sin vardag begriplig och hanterbar. Möjligheterna till att uppleva en känsla av sammanhang minskar om det inte finns den personaltäthet som krävs för att tillgodose brukarens behov.

I samhällsperspektivet kan jag utifrån min tolkning även uppleva att det finns viss kontrast i att tala om delaktighet, dels i det större samhällsperspektivet så som politiska beslut men även att människor i samhället kan göra saker i sitt liv utan att behöva planera in i minsta detalj för att kunna gå på t.ex. disco. Enligt Socialstyrelsen (2012) ska personer som ingår i personkretsen inom LSS med omfattande funktionsnedsättningar garanteras stöd i den dagliga livsföringen.

Delaktighet

Informanten beskriver begreppet delaktighet som ett svårt begrepp och svårt att få ett ordentligt grepp om. Det blir tydligt att delaktighet kan visa sig i så många olika områden på så många olika sätt. Observationer har en betydelse del för hur brukaren ska kunna påverka sin tillvaro. Informanten beskriver att observationer inte bara handlar om att observera en situation, utan även att personalen bör veta vad man ska observera och varför man ska observera. Om personalen vet hur man observerar, vad och varför man observerar, så ger det brukarna möjlighet att påverka hur de vill att den egna tillvaron ska se ut. Har personalen inte den förståelsen över vad, varför och hur man observerar skulle det kunna leda till att personalen inte observerar det man utgör sig för att observera, vilket skulle kunna minska möjligheterna till att se de kommunikativa uttryck som brukaren gör för att påverka sin

tillvaro. Där med också inflytande över de insatser som framtas i genomförandeplanen vilket Socialstyrelsen (2012) beskriver att brukaren ska ha inflytande i genomförandeplan i den mån det är möjligt. Har personalen den kunskapen om hur man observerar skulle det kunna ge möjlighet för brukarna att uppleva meningsfullhet och finna sin vardag begriplig och hanterbar, vilket Antonovsky (2005) beskriver. Han menar att personer som har en självkänsla ser utmaningar i livet och finner mening samt innebörd i de situationer som uppstår. Detta skulle öka brukarens delaktighet i inflytandet över de insatser som framtas i genomförandeplanen.

När personalen medvetandegör de kommunikativa uttryck som brukaren ger blir delaktighet möjligt. Enligt Winlund och Rosenström Bennhagen (2004) beskriver de personer med intellektuell funktionsnedsättning att de upplever och reagerar på det som händer här och nu. Detta kan man koppla till att om personalen hanterar hur man observerar, skulle det kunna ge en möjlighet för brukarna att uppleva en känsla av sammanhang. Min tanke är att om brukaren med intellektuell funktionsnedsättning reagerar på det som händer här och nu, så ser jag att möjligheten till delaktighet är större. Det kräver att personalen är medveten om hur och varför man observerar. Bakk och Grunewald (2004) lyfter även fram att med erfarenhet av livet sker utveckling. Då skulle man kunna se det så som att om brukaren känner att de egna kommunikativa uttrycken blir bekräftade, och med den erfarenheten få en känsla av att någon faktiskt ser det jag gör och gör om det.

Min tolkning i sin helhet när det gäller personer med intellektuell funktionsnedsättning samt flerfunktionsnedsättningar är att som Antonovsky (2005) beskriver att människan behöver en känsla av sammanhang och möjlighet att begripa sin tillvaro för att må bra. Detta man kan se i resultatet att brukare som får sin tillvaro begriplig har lättare att påverka sin vardag och vara delaktig i hur man vill att personalen ska ge stöd. Vidare beror mycket på hur personalen reflekterar och tolkar brukaren. När personalen har uppfattat begreppet delaktighet på ett djupare och mer meningsfullt sätt, finns det också större möjlighet till att brukaren upplever sin tillvaro begriplig och kan hantera den för att kunna uttrycka sin vilja. Men det framkommer även att brukare som inte har sin tillvaro begriplig och inte upplever en känsla av sammanhang blir mera passiva och låter andra tycka och tänka åt dem. Det är svårt att avgöra om det beror på den personal som arbetar med brukaren, eller om det beror på att brukaren har den erfarenheten av att inte bli sedd i de uttryck som blir förmedlade.

Informanten menar att det krävs stor kompetens och medvetenhet hos personalen som finns i brukarens närhet för att brukaren själv ska kunna påverka sin tillvaro. Socialstyrelsen (2012) skriver att arbetsgivaren ansvarar för att personalen har rätt kompetens, men det framgår inte om det är formell kompetens, eller om det lika gärna skulle kunna vara den tysta kunskap som Laursen, Plos och Ivarsson (2008) beskriver i sin studie. Den tysta kunskapen innebär att man kan hantera det unika, som finns i personalens personlighet (Laursen, Plos & Ivarsson, 2008). Det framgår i resultatet av studien att personalens personlighet kan vara av betydelse för hur delaktig brukaren är i sin genomförandeplan. I resultatet framgår inte någon form av formell kompetens, som skulle kunna göra att brukaren skulle vara mera delaktig i genomförandeplan, utan kunskapen hos personalen utifrån resultatet kan man koppla samman med den tysta kunskapen att kunna möta det komplexa och unika hos personer med intellektuell funktionsnedsättning samt flerfunktionsnedsättningar.

Att delaktighet är ett begrepp som är mångtydigt framkommer i min tolkning av det material som jag har från min intervju, det finns många olika tolkningar om vad man menar med delaktighet. Framför allt kan jag tolka att det finns många sätt att använda sig av begreppet

delaktighet, beroende på hur man uttrycker och ser på begreppet delaktighet. När är man delaktig, hur är man delaktig och vem bestämmer graden av delaktighet kan vara ett sätt att se på delaktighet. Enligt Larsson (2008) är begreppet inte tydligt preciserat på reformnivå (Larsson, 2008). Detta kan förstärka det som informanten beskriver om begreppet delaktighet, där informanten tydligt pekar på att delaktighetsbegreppet är tolkningsbart. Lewin (2011) beskriver att delaktighet är känsloladdat för att motsatsen är isolering, marginalisering samt andra negativa situationer (Lewin, 2011). Det framkommer inte i resultatdelen att delaktighet skulle ge någon form av negativ känsla, utan snarare att begreppet är svårtolkat. Molin (2004) beskriver att delaktighet är att ta del av någonting, vilket kan innebära att vara i en social gemenskap och att man utgår från två individer i en interaktion (Molin, 2004). Enligt resultatet är det inte alltid så lätt att få till delaktighet i brukarens liv, man kan se att det krävs stor kompetens och medvetenhet hos personalen. För att höja den medvetenheten hos personalen framgår det i resultatet att diskussioner kring förhållningssätt och bemötande är en metod som höjer medvetandenivån till hur man kan få brukaren mer delaktig i genomförandeplanen. Informanten beskriver att det finns en tro om att alla personer som finns i samhället vill vara delaktig i sin tillvaro och känna ett engagemang och meningsfullhet, men att brukare kanske inte vill eller har förutsättningar till att vara delaktiga utan nöjer sig med att bara vara. Man kan vrida och vända på är det så att man gör ett val av att inte vilja vara delaktig för att man har sin tillvaro begriplig, och känner en meningsfullhet i det men också att man upplever att man kan hantera sin tillvaro ändå. Eller kan det vara så att brukaren inte har möjlighet att uppleva sin tillvaro begriplig och finner sin vardag begriplig och hanterbar, på grund av den miljön som brukaren befinner sig i. Vilket Badia m.fl. (2011) beskriver att delaktighet kan påverkas av den fysiska, sociala miljön samt det förhållningssätt som finns i miljön runt omkring brukaren. Miljön kring brukaren påverkar vilket kan ha en bidragande orsak till varför en brukare väljer att inte vara delaktig, utan låter andra bestämma hur man vill ha det och tar få egna beslut. Enligt Socialstyrelsen (2012) ska brukaren ha inflytande över de insatser som framtas i en genomförandeplan i den mån det är möjligt (Socialstyrelsen, 2012). Socialstyrelsens sätt att se på inflytande ser jag beror på hur brukaren upplever en känsla av sammanhang, och hur mycket inflytande brukaren har i sin genomförandeplan beror mycket på personalen som arbetar med brukaren. Informanten betonar att personalen bör lyfta diskussionerna till en högre nivå, vilket skulle ge brukaren större delaktighet i genomförandeplanen. Om observationer och diskussioner blir till medvetna metoder som resultatet visar skulle det kunna medföra en ökad delaktighet hos brukaren. Jag ser dock inte att detta är tillräckligt för att försäkra brukarens delaktighet, utan det krävs även en medvetenhet hos arbetsgivaren gällande vikten av kompetenshöjande insatser.

Förhållningssätt

I informantens berättelse framkommer olika sätt att se på förhållningssätt där attityder, ett ”vi och dem” tänk, personliga egenskaper är viktiga komponenter i hur man förhåller sig till arbetet med brukaren. I de olika komponenter begriplighet, meningsfullhet och hanterbarhet som Antonovsky (2005) beskriver han begriplighet det som innefattar det som händer runt om och i individen, vilket jag kan tolka i min intervju är att det är en stor förutsättning att brukarna förstår det som händer runt omkring för att kunna påverka och vara delaktig. Jag tolkar att det beror mycket på hur personalen som finns närmast brukaren presenterar det som händer runt omkring, och beskriver det med en inlevelse som gör att det blir intressant att vilja förstå sin omvärld. Resultatet visar att personalens personlighet kan påverka i vilken

omfattning brukaren är delaktig i upprättandet av sin genomförandeplanen. Om personalen har svårigheter att ta in andra aspekter i en situation utan redan har en bestämt åsikt över hur brukaren vill ha det i sitt liv för att må bra, finns det ett mindre utrymme för delaktighet i genomförandeplan. Jag ser att det är arbetsgivarens ansvar att ge personalen insatser i form av handledning om sådana situationer uppstår, som gör att brukaren får mindre utrymme i sin genomförandeplan.

Det framkommer i resultatet att attityden och hur man ser på brukaren, det vill säga om man har en objektiv syn inte gynnar brukarens delaktighet i genomförandeplanen. Det vill säga att man har ett ”vi och dem” tänk i sitt förhållningssätt, vilket i sin tur kan härledas från det historiska perspektivet som Grunewald (2008) beskrivit. Informantens berättelse kring förhållningssätt beskrivs som en viktig del för att brukaren ska ges möjlighet i att uppleva en känsla av sammanhang och få sin tillvaro begriplig vilket är en förutsättning för välmående. Anledning till att viss personal har dessa attityder i sitt förhållningssätt kan säkerligen bero på att man inte har den kompetens som krävs för att kunna förstå brukarens situation. Jag ser att arbetsgivaren har ett stort ansvar att säkerställa att personalen får de förutsättningar och den utbildning som krävs för arbetet. Det beskriver Socialstyrelsen att personalen ha tillräcklig med kompetens för att kunna sätta sig in och förstå hur de på bästa sätt kan hjälpa personer med funktionsnedsättningar (Socialstyrelsen, 2012).

Det framkommer i resultatet att om man som personal är reflekterande över vad man gör, och varför man gör som man gör, och lyfter fram det i diskussioner så ger det en ökad medvetenhet hos personalen vad delaktighet innebär. Detta skulle kunna bidra till att öka brukarens möjligheter till att uppleva meningsfullhet och finna sin vardag begriplig och hanterbar, och därmed kunna påverka sin tillvaro. Att personal har ett reflekterande förhållningssätt i sitt arbete är en förutsättning för att brukaren ska öka sin delaktighet i genomförandeplanen. Det framkommer även i resultatet att personalen ska vara följsam i det som brukaren vill. Nafstad och Rodroe (2002) beskriver att det ska finnas en samstämmighet och en ömsesidighet mellan varandra för att förstå och ge uttryck för att vi menar samma sak (Nafstad & Rodroe, 2002). Detta innebär att det krävs mycket av personalen som arbetar med brukarna, där man som personal ska föra diskussionerna till en högre nivå för att kunna analysera uttrycken, för att på något vis kunna finna denna samstämmighet mellan personal och brukare. Det krävs också att kunna se utifrån andra aspekter på en situation, för att kunna hitta en ömsesidighet mellan varandra.

Sammanfattningsvis har syftet med denna studie varit att med utgångspunkt i en livsberättelse analysera uppfattningar om tillvägagångssätt för att få brukare med intellektuell funktionsnedsättning samt flerfunktionsnedsättningar mera delaktig i sin genomförandeplan. Vidare har syftet också varit att utifrån analysen finna metoder och kunskap i berättelsen som gör att brukaren ska få en känsla av sammanhang. Det framkommer att med en ökad personaltäthet kan personalen få tiden till att observera uttryck som personer med intellektuell funktionsnedsättning samt flerfunktionsnedsättningar uttrycker. Men också reflektera över det man observerar och föra det vidare i en diskussion, på en mera medveten nivå, för att brukaren ska öka delaktigheten i sin genomförandeplanen. Personalens kompetens är inte bara formell, utan det krävs ett förhållningssätt som ger brukaren möjlighet i att få uppleva sin vardag meningsfull och finna sin tillvaro begriplig och hanterbar. Informanten beskriver inte kompetens som formell utan mer som en personlig egenskap kan jag tolka det som. Vilket gör att mina förslag till framtida forskning hamnar inom detta område.

Förslag på framtida forskning

I denna studie har det framkommit att personal som arbetar med brukare som har en intellektuell funktionsnedsättning samt flerfunktionsnedsättningar är i behov av att kunna överföra formell kompetens till praktisk handling. Bara för att en personal har den formella kompetensen som behövs för att kunna förstå vilka svårigheter det kan finnas i att vara delaktig i sin tillvaro, om man har en intellektuell funktionsnedsättning samt flerfunktionsnedsättningar, så innebär inte det att brukaren blir mera delaktig i sin genomförandeplan. Den formella kompetensen betyder inte att brukaren blir mer delaktig i sin genomförandeplan, utan det krävs så mycket mer. Även informanten poängterar detta och lyfter upp personlighet, attityder och ett genuint intresse till att vilja förstå vad brukaren uttrycker. Det skulle vara intressant att göra en större studie på flera LSS-verksamheter och jämföra den formella kompetensen som finns, samt den tysta kunskapen i att kunna fånga det unika i varje situation. För att kunna se om personalen behöver båda komponenterna för att öka delaktigheten i brukarens tillvaro, eller räcker det med att man bara har den tysta kunskapen?

Slutord

Denna studie har bidragit med att visa att det är av betydelse för brukaren att personalen har ett reflekterande förhållningsätt, där de personliga egenskaperna hos personalen har en avgörande betydelse för brukaren för att kunna vara delaktig i sin genomförandeplan. Det jag kan se så saknas det forskning kring vilken betydelse tyst kunskap har hos personalen, för att kunna få brukare mer delaktig i sina vardagsrutiner. Vidare så finner jag inte någon tidigare har gjort koppling mellan KASAM och delaktighet hos personer med intellektuell funktionsnedsättning. Det man kan ta lärdom av är att formell kompetens och tyst kunskap verkar vara väldigt betydelsefulla tillsammans för att få brukaren mer delaktig i sin genomförandeplan. Man kan inte bara ha den ena komponenten för att få brukaren delaktig i sin genomförandeplan, utan dessa två måste samverka för att öka delaktigheten för brukaren i sin genomförandeplan. För LSS- verksamheten som har ansvar för att personal har rätt kompetens för att kunna göra tillvaron begriplig, hanterbar och meningsfull för brukaren. Den formella kompetensen inte kan vara ensam, utan vad LSS- verksamheten kan få ut av min studie är att dessa två komponenter ska samverka för att öka delaktigheten i genomförandeplanen för brukaren. Det råd som denna studies resultat skulle kunna bidra med till LSS- verksamheter är att introduktionen för personal som ska arbeta i LSS- verksamheterna bör vara så utarbetade att man på kort tid kan utläsa om dessa två komponenter finns och att de samverkar. Finner man personal som har dessa två komponenter som samverkar med varandra så finns det stora förutsättningar till att brukaren får en känsla av sammanhang, där tillvaron blir begriplig, hanterbar och meningsfull vilket är förutsättningen till delaktighet i sin genomförandeplan. Nu när jag har gjort min studie så har jag kommit till slutsats som har hög relevans för det specialpedagogiska fältet, eftersom man arbetar med brukare som är i behov av stöd där man som personal har en avgörande roll, för hur mycket brukaren kan vara delaktig i sin genomförandeplan. Jag upplever att det har varit svårigheter i att åtskilja de olika begreppen, vilket påvisar tycker jag att de påverkas hela tiden av varandra för att brukaren ska ges möjlighet att kunna vara delaktig i sin genomförandeplan.

Referenser

- Alvesson, M., & Deetz, S. (2011). *Kritisk samhällsvetenskaplig metod*. Lund: Studentlitteratur.
- Antonovsky, A. (2005). *Hälsans mysterium*. Stockholm: Natur & Kultur
- Badia, M, Orgaz, B, Verdugo, M, Ullán, A & Martínez, M. (2011). Personal factors and perceived barriers to participation in leisure activities for young and adults with developmental disabilities. *Research in Developmental Disabilities, 32*, 2055-2063.
- Bakk, A., & Grunewald, K. (2004). *Omsorgsboken*. Stockholm: Liber.
- Bryman, A. (2011). *Samhällvetenskapliga metoder*. Stockholm: Liber.
- Carlsson, T., & Nilsson, A. (2013). *Social dokumentation – en handbok med övningar*. Stockholm: Gothia utbildning.
- Damen, S, Janssen, M, Huisman, M, Ruijssenaars, W & Schuengel, C. (2014). Stimulating Intersubjective Communication in an Adult with Deafblindness: A Single – Experiment. *Journal of Deaf Studies and Deaf Education, 19*(2), 1-19.
- Ekensteen, V. (2000). Från objekt till subjekt i sitt eget liv. I M. Tideman. (Red.), *Perspektiv på funktionshinder och handikapp*. Lund: Studentlitteratur.
- Giertz, L. (2012). *Erkännande, makt och möten.- En studie av inflytande och självbestämmande med LSS*. (avhandling för filosofie doktorsexamen) Kalmar: Linnéuniversitetet, Institutionen för socialt arbete.
- Grunewald, K. (2008). *Från idiot till medborgare*. Stockholm: Gothia förlag.
- Johansson, A. (2005). *Narrativ teori och metod*. Lund: Studentlitteratur.
- Kvale, S., & Brinkmann, S. (2009). *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Lund: Studentlitteratur.
- Larsson, M. (2008). *Att förverkliga rättigheter genom personlig assistans*. (doktorsavhandling) Lund: Lunds universitet, Institutionen för socialt arbete.
- Larsson, S. (2010). *Äkta omsorg enligt LSS, bemötande i praktiken*. Helsingborg: Komlitt.
- Laursen, E., Ivarsson, B., & Plos, K. (2009). Yrkeskunnande och kompetensutveckling i arbete med vuxna individer med utvecklingsstörning – Ett vårdperspektiv. *Sykepleiernes i Norden. Vård i Norden, 29*(1), 19-23.
- Lewin, B. (2011). *För din skull, för min skull eller för skams skull? Om LSS och bemötande*. Lund: Studentlitteratur.
- Lövgren, H. (2012). *Det sitter inte i väggarna – Yrkesidentiteter i lärarens berättelse om skola och arbete*. (doktorsavhandling) Karlstad: Karlstads universitet, Institutionen för pedagogiska studier.
- Molin, M. (2004). Delaktighet inom handikappområdet – en begreppsanalys. I A. Gustavsson, *Delaktighetens språk*. (s. 61-81). Lund: Studentlitteratur.
- Nafstad, A., & Rodbroe, I. (2002). *Att skapa kommunikation med dövblindfödda*. Finspång: Mo Gård Förlag.

- Patel, R., & Davidson, B. (2011). *Forskningsmetodikens grunder*. Lund: Studentlitteratur.
- Socialstyrelsen. (2011). *Bostad med särskild service för vuxna enligt LSS – stöd för Rättstillämpning och Handläggning*, Stockholm: Socialstyrelsen.
- Socialstyrelsen. (2012). *Rätt kompetens hos personal i verksamheter för personer med funktionsnedsättning: Vägledning för arbetsgivare*. Stockholm: Socialstyrelsen.
- Trost, J. (2005). *Kvalitativa intervjuer*. Lund: Studentlitteratur.
- Vetenskapsrådet. (2002). *Forskningsetiskaprinciper inom humanistisk – samhällsvetenskaplig forskning*. Stockholm: Vetenskapsrådet.
- Winlund, G., & Rosenström Bennhagen, S. (2004). *Se mig! Hör mig! Förstå mig!* Stockholm: Stiftelsen ALA.
- Ödman, J. (2007). *Tolkning, förståelse, vetande. Hermeneutik i teori och praktik*. Stockholm: Nordstedts Akademiska.

Bilaga 1- information

Hej!

Jag heter Carina Jansson och går Specialpedagogik C på Karlstads universitet. Jag ska under våren 2014 göra en mindre undersökning som jag ska presentera i en C-uppsats. Jag är intresserad av att ta del av dina erfarenheter när det gäller delaktighet i genomförandeplan för brukare med intellektuell funktionsnedsättning samt flerfunktionsnedsättningar. Jag har valt att göra en narrativ intervju, där du berättar om dina erfarenheter. Jag vill intervjua dig eftersom du har en betydelsefull erfarenhet och kompetens som jag vill ta del av och är nyfiken på.

Jag vill informera om att jag kommer att beakta individskyddskravet vilket bland annat innebär att jag kommer att avpersonifiera den jag intervjuar och jag kommer inte lämna ut några uppgifter som kan leda till att den person jag intervjuar kan identifieras. Det är naturligtvis frivilligt att ställa upp på denna intervju och du kan avbryta intervjun när som helst. Jag kommer inte att sprida datan jag samlar in vidare utan den kommer bara att användas till min undersökning och förstöras då arbetet är redovisat och uppgiften är godkänd.

Jag är glad och tacksam för din medverkan.

Med vänliga hälsningar

Carina Jansson

Skriftlig medgivande till deltagande i denna intervju

Namnsteckning

Bilaga 2 – Intervjuguide

- Jag vill att du berättar på ett djupare plan för mig, du kommer röra dig runt frågor om förhållningssätt för att ge brukare möjlighet till delaktighet i genomförandeplanen. Jag kommer att sitta så gott som tyst under hela intervjun. Jag vill ta del av DIN uppfattning och DIN berättelse.
- Jag skulle vilja att du berättar för mig hur du uppfattar delaktighet i en genomförandeplan? När är man delaktig? Och hur kan personerna bli mera delaktig? Berätta om dina erfarenheter, kunskaper för att möta dessa personer, samt för att kunna göra dem mera delaktiga?